

Брак мотивації

«Дуже важливо, щоб суд пояснював мотиви ухвалення тих чи інших своїх рішень»

ПЕРЕКОНАНИЙ СЕМЕН ХАНІН, КЕРУЮЧИЙ ПАРТНЕР ЮРИДИЧНОЇ КОМПАНІЇ «АМБЕР»

— Інституційний механізм антикорупційних противаг в Україні складається лише зараз, тому діяльність новостворених органів подеколи розбалансована і може продукувати певні хитання. Чи можливо досягти балансу в розумінні принаймні тих процесів, що відбуваються після 24 лютого?

— На моє переконання, єдиний спосіб боротьби з корупцією — забирати повноваження в можновладців, а не створювати нові органи та інститути, які будуть, як важелі, щось регулювати. Це шлях у нікуди. Корупцію ще ніхто не подолав адміністративними засобами. Скажімо, чиновника звинувачують в отриманні неправомірної вигоди, однак у нього просто не мало бути можливості її певним чином отримати. Усе має відбуватися в електронному режимі, і тоді в нас не буде жодного злочину.

— Чи справджуються очікування від діяльності Вищого антикорупційного суду, зокрема щодо рішень, які він приймає?

— Оцінювати їх рішення може лише Верховний Суд. Логіка в цьому є, але частково, бо вища інстанція не досліджує доказів, у неї інші функції. І зупинятися виключно на позиції Верховного Суду дещо нечесно. Ми поважаємо всіх суддів Верховного Суду, проте стикаємося з тим, що змінюється позиція, зокрема, Великої Палати. Тобто процес дуже суб'єктивний.

Якщо висловлювати особисту думку, то це процес, як у Кафки. Дуже важливо, щоб суд пояснював — це і позиція ЄСПЛ — мотиви ухвалення тих чи інших своїх рішень. Навіть мотиви ухвалення кожного окремого рішення. Суд уникає цього. Коли суддям ставлять незручні запитання, вони вдають, що не чуять, або наводять інше рішення ЄСПЛ, що суд не зобов'язаний розписувати кожне питання окремо. Але диявол, як завжди, в нюансах.

Можна тиждень витратити на підготовку до одного засідання, а тебе просто послухали кілька хвилин — і все. Тому виходиш із залу судових засідань із повним відчуттям розгубленості, не розуміючи, що сталося. У мене є внутрішнє нерозуміння: чи це правосуддя? Навіщо тоді готуватись, працювати, намагатись когось у чомусь переконати, якщо наявність думки, логіки, позиції необов'язкова? Це викликає тривогу, бо вихолощує науку, юриспруденцію, перетворює правосуддя на гру, правил якої ти не знаєш.

— Можете навести приклади?

— Є в нас наболіле, наприклад дискусія з ВАКС щодо запобіжного заходу, яким може бути застава, в контексті ризиків і зобов'язань, покладених на підозрюваного. І тут виходить така ситуація. Сторона обвинувачення продовжувала через суд дію зобов'язань: здати закордонний паспорт на зберігання, не спілкуватися зі свідками, не

СЕМЕН ХАНІН

Народився у 1971 році в Луцьку. У 1993 році закінчив Київське вище військове авіаційне інженерне училище, здобув кваліфікацію інженера-математика за спеціальністю «математичне забезпечення автоматизованих систем управління». У 2012 році здобув кваліфікацію магістра права в Міжнародному науково-технічному університеті імені академіка Юрія Бугая. З 2013 року — керуючий партнер ЮК «Амбер». У 2014 році отримав свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю. Член правління Асоціації адвокатів України. Заслужений юрист України. Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня та відомчими нагородами Державного комітету фінансового моніторингу України «За високі досягнення у розвитку системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом». У 2020 році здобув науковий ступінь кандидата економічних наук. Автор книжок «Сніданок юриста», «Осінній жираф» та «Перша зоря».

залишати Київ тощо. У певний момент сторона обвинувачення ці зобов'язання не продовжила. Чи означає це, що ризики вичерпано? На мою думку як адвоката, саме це і означає. Відповідно, ми просимо зменшити чи скасувати заставу, адже ризиків немає, проте нам відмовляють. А де послідовність позиції, якщо не продовжено зобов'язання? У відповідь же чуємо, що це особисте право судді. Але люди на службі, де кожна дія має наслідки. Змінюються судді, колеги, але отримуємо одне й те саме: в суді доходять висновку, що ризики все одно є, і йти назустріч не хочуть. На моє переконання, якщо судді ухвалюють рішення на користь сторони обвинувачення, вони мають із посиланням на законодавство розписати логіку своїх дій.

— Які ще проблеми правозастосування виникають сьогодні на практиці? Який вплив чинить практика ВАКС?

— У ВАКС власна практика, він дотримується позиції, що нічого не повинен пояснювати, доводити чи прописувати в рішенні. Наприклад, у багатьох рішеннях є цікава фраза колеги суддів «проте захист не навів своєї версії подій». А захист і не повинен цього робити! У Конституції та Кримінальному кодексі сказано, що ніхто не повинен доводити свою невинуватість. Це обов'язок сторони обвинувачення. Тобто якщо доказів недостатньо чи вони неналежні, недостовірні, мені не треба вгадувати, як було інакше. Як захиснику, мені достатньо, що обвинувачення не довело провину. І все! Але на практиці це не так, бо сторона захисту не наводить своєї версії подій. Такі речі просто неприпустимі. Але з огляду на те що антикорупційна вертикаль у нас «світла і чиста», всі наші обурення — це крик у пустелі. А вони продовжуватимуть робити так, як їм заманеться.

— З якими ще труднощами ви стикаєтесь під час взаємодії з антикорупційними органами?

— Складається враження, що вони нас не чують, ба більше — не поважають закон і права. Ставляться до адвокатів як до посібників злочинців, які відрізняються від них лише тим, що їх не можна посадити. Одне до одного в них є пієтет, а адвокати, на їхню думку, отримують гонорари з «брудних» грошей, що згодом проявляється в елементарній неповазі.

Як я маю звертатися до судді? Ваша честь. Як судді звертаються до мене? По-різному, найчастіше на ім'я та по батькові. Якоюсь одною суддя до мене звернулася «захисник Ханін». Але ж її на прізвище в судовій залі ніхто не називає, хоч би як комує кортіло! Начебто нічого образливого, та справа в нюансах. Людина молодша за мене, і від того, що суддя, вона не стала небожителем, а я не належу до нижчого прошарку. Це ж просто робота.

Поваги лише в один бік не існує, до того ж людина, яка ставиться без неї до інших, ніколи не викликати поваги до себе.

Усі ці незаконні спроби стежити за адвокатами, підслуховувати, підглядати, висловлення думки, що захисник не мав поважної причини не з'явитися на засідання через те, що був, приміром, на похороні, викликають певні труднощі.

Відверто кажучи, від антикорупційних органів такого ставлення не очікував. Якщо згадати стару «дореформену» систему, багато що залежало від особистості судді. Звісно, не всі адвокати хороші, але це не привід ставати таким самим, має бути якийсь стандарт. Багато хто був адвокатом, перш ніж стати суддею. Водночас непоодинокі випадки, коли судді, які раніше були адвокатами, поводяться ще гірше щодо своїх колишніх колег. Імо-

вірно, хочуть довести, що вони покінчили зі своїм адвокатським минулим.

— Попри те що війна триває, з якими очікуваннями пов'яже антикорупційну практику наступного року?

— Нічого не зміниться. Нещодавно я виступав на юридичному форумі з темою щодо внесення записів у ЄДР, про це я говорив і рік тому, і п'ять. Загальні оплески подобаються всім, але далі — нуль. Знання, позиція, аргументація — якщо в адвокатському середовищі все це ще якимось баражує, ми всім цим обмінюємося, то на практиці це не має жодного значення. Нікому в суді не цікаво, що ти говориш, бо в судді в цей день попереду ще багато засідань.

У нас немає процесу, реального спілкування, це більше імітація. У ВАКС у нас був один випадок. Засідання тривало два дні, суддя нас уважно слухав, дав можливість усе висловити, але вирішив нам відмовити. У повному ж тексті рішення взагалі ми ніби нічого не говорили. Позиція сторони захисту вкладається у два речення, і навряд у найближчому майбутньому щось зміниться.

Причому це стосується не лише антикорупційних справ. Адвокатура свого часу не змогла себе відстояти, здала позиції та дозволила ставитися до себе без належної поваги. І це триває й надалі. Якщо раптом суддя чує і реально описує позицію як обвинувачення, так і захисту, є диспозитивність, це, швидше, виняток. Є судді, яким справді цікаво, що скаже адвокат, їх знає юридична спільнота, але їх дуже мало.

І це, напевно, найбільша проблема. Вона вирішиться, лише якщо зміниться статус адвокатури, захисника. Можливо, варто законодавчо надати більше гарантій. З одного боку, закон зобов'язує захисника допускати до обшуку, а з іншого — не зобов'язує формально чекати. Тому, коли приїжджаєш, обшук може бути вже закінчено. Потім слідчі дивуються, чому до них таке ставлення. Коли порушуються права підозрюваного, це неприпустимо, бо треба розуміти, що адвокату потрібен час, щоб зібратися та дістатися до місця, він не може матеріалізуватися відразу.

Іноді є велике бажання кинути все і тишенько робити свою роботу. Бо виходить, що це нікому не потрібно. Навіть нашим клієнтам, тому що вони звертають увагу на неподобство лише тоді, коли стають нашими клієнтами. Коли їх скинули з Олімпу, вони починають обурюватися, що суд їх не чує. І проблема не в суддях, прокурорах чи адвокатах, а в якійсь викривленій громадській свідомості. Ось що треба змінювати! Бо коли не бачиш результату своїх дій, іноді хочеться скласти руки і нічого не робити. Але не можна втрачати віри в зміни на краще. Треба й надалі працювати.